

Věc: posudek vedoucího diplomové práce Marty Vacířové s názvem *Metafory přírody v týdeníku Reflex*.

Autor posudku: Jakub Češka, Ph.D.

Autorka stanovuje záměr svojí práce zřetelně, obdobně čitelné a přehledné jsou také kroky, kterými jej chce dosáhnout. Pokud jde o formální stránku, pak je třeba uznat, že práce je pečlivě vypracována, její jednotlivé části jsou přehledně uspořádány a zřetelně od sebe odděleny: po vymezení cíle a stanovení metody předestírá v úvodní teoretizující části rozličná pojetí metafory.

Tato část práce má převážně kompilační charakter, navíc bychom se mohli ptát třeba na to, proč jsou v ní určití autoři (kupříkladu Davidsonova pozice mi nepřipadá zrovna sourodá, navíc by zasloužila zejména její první část rozpracovanější výklad, jak totiž rozumět absolutizaci doslovného významu metafor?), dále však také například na to, proč namísto toho, aby vycházela ze stěžejního díla Paula Ricoeura (nebo si alespoň zvolila určitou dílčí pozici, které by se chtěla držet) *Živá metafora*, pracuje s Karfíkovou nepřiliš rozsáhlou parafrází (Karfík). Detailnější přehled o Ricoeurově přístupu k metafoře představuje ze slovenského překladu Ricoeurových přednášek, kde se autor zabýval nejenom metaforou, ale také symbolem (proč se o něm tedy také nezmínit?). Avšak Ricoeura, třebaže mu v teoretické části vyhrazuje výraznou část, nakonec ve vlastní interpretaci článků z časopisu Reflex téměř nevyužije.

Problematictějšími a v porovnání s Davidsonem nesourodějšími prvky interpretačního schématu jsou zjevně odkazy na Kohákovu zelenou filosofii. Není totiž jasné, proč do teoretického diskursu o metafoře (ať již je vedena z hermeneutických pozic u Ricoeura, nebo z kognitivně lingvistických pozic Lakoffových) zakomponovat esejistické pojednání, které, místo aby metaforu teoreticky refleктовало, ji naopak využívá v její kvaziargumentační poloze. Když už se v tomto pojednání objevil ekologicky aktivistický text, měl být podroben analýze, z níž by mohlo vyplynout nejenom to, jaké novodobé mýty o přírodě obdobný text vytváří, ale také to, jak se na této zdánlivě vědecké výpovědi podílejí právě metafory.

Na diplomové práci Marty Vacířové tak začíná být patrná jistá dvojznačnost, která spočívá právě v laborování na dvou zcela nekompatibilních pozicích, přičemž jedna z nich je teoretická, druhá beletrizující, a to včetně účinků, které k užívání literárních postupů patří.

Chápu, že toto prolínání dvou pozic (pro zjednodušení teorie metafory a ekologického aktivismu) má svůj původ v autorčině předchozí teoretické průpravě, to však tento přehmat nijak neomlouvá.

Tato dvojakost práce je patrná již z úvodního vymezení – jako by deskriptivní a nutno dodat, že také ne zrovna zřetelně artikulovaný aparát kognitivní lingvistiky (jeho samými

autory, parafráze je věrná) mohl posloužit jako doklad pro velké vyprávění, podle kterého se přibývajícím přepychem člověk z přírody vyděluje, vzdaluje se od ní a činí si z ní nepřítele. V práci potom schází důslednější reflexe metafory, jako i toho, jakým způsobem ji můžeme využít při analýze textů, a současně v ní setrvává neostrý (povšechný, nepřesný a metaforický) diskurs o přírodě. Kupříkladu (s. 8): „Příroda představuje nepředstavitelně rozsáhlý komplex různých jevů, vztahů a vlastností, který nejsme postihnout naráz a vcelku, příroda jako celek je pro naše myšlení i jazyk příliš abstraktní.“

Proč se autorka v podkapitole, kde se věnuje vztahu kultury a přírody, nezaobírá nějakým propracovanějším pojetím (ať již antickým, či poměrně současným pojetím novodobých mytologií, které jsou nesené étosem přirozenosti – vždyť figura přirozenosti patří nejen k tradičním, ale také setrvalě užívaným?), a proč jej tedy přebírá z popularizační knihy Komárkovy? V tomto ohledu není tedy práce, a to pokud jde o základní opozici výrazněji zakotvena (což se také projevuje v ne zrovna důsledných analýzách jednotlivých textů). Například v analýze článku o lomu Amerika – sledovanou metaforou je „příroda je ráj“ (proč používá „je“ místo „jako“) zcela opomene komentovat paradox umělé přirozenosti: „Amerika sice vznikla uměle, ale má všechny znaky pravého přírodního ráje...“ (s. 64). Máme tomu rozumět tak, že příroda je umělá? Navíc autorka jednotlivé metafory více nerozpracovává, vždyť samo označení „přírodní ráj“ by bylo možné označit jako oxymoron, vždyť ráj odkazuje ke křesťanské symbolice, jelikož je jedním z komponentů mýtického vyprávění o počátku světa a prvotním hříchu. To, že autorka nereflektuje zvolená označení, jí pak podle mého soudu neumožní uchopit určité metaforické koncepty a rozkrýt jistou problematiku. Navíc v komentovaném případě byla použita původně metafora chrámu, k čemuž patrně vede obdobná zkušenost s ozvěnou, a proto se mluví o ztišení jako bychom vstupovali do chrámu. V článku se tedy pracuje ještě s jinými metaforami, než jen s tou ústřední (ráj), která navíc není více explikována. Zde bychom totiž mohli v kritických připomínkách pokračovat, neboť v onom pozdním užití metafory se opětovně vrací k metafoře ráje (z pláten zmizeli lidé, s. 69), která postrádá zřetelný komentář. Patrně také proto, že autorka neuvádí, jak metafoře ráje zrovna rozumí. Jelikož neukotvuje uváděné metafory (k jaké inscenaci smyslu jimi má právě dojít?), nebude ona interpretativní část zrovna zřetelná.

Jakou roli v práci plní šestistránkový přehled dějin metafor přírody? Lze ji číst jako další z indicií povšechného přehledu, místo aby se autorka dostala k nějaké výrazněji propracované pozici.

Nezřetelná promluva napomáhá budování velkého vyprávění, které je vyznačeno dvěma protichůdnými pohyby – vzestup blahobytu, který vede k lidskému egoismu a ke lhostejnosti vůči přírodě (s. 9). Tyto komponenty velkého vyprávění nalezneme již v první kapitole úvodu: vzestup blahobytu, otevření světu, přitom však setrvalá závislost na přírodě, na niž, jak autorka posléze bude dokládat, postupně zapomínáme. Na tomto místě píše autorka o růstu životní úrovně, mohla by ji nějak doložit?

Podle mého soudu se autorka mohla vydat dvěma směry: buď odkrývat mytičnost určitých apokalyptických vizí jejich sémiotickou analýzou, nebo by naopak potřebovala průpravu v přírodních vědách, aby mohla demaskovat pomyslnost určitých požadavků (tedy buď rozkrývat metaforičnost textu a ukazovat jeho rétoričnost, nebo proti metaforicky nezřetelné promluvě stavět jazyk vědy). Bohužel však v analýze textu, obdobně jako v konceptualizaci metafor a jejich iluzivní potence, zůstala na půli cesty.

V analytické části totiž převážně pouze vyznačí, jakých metafor přírody jednotliví autoři užívají, aniž by však byla více schopna odkrýt jejich na první pohled nezjevné implikace (jak jsem se snažil naznačit na jednom příkladu). Důslednější reflexe jak metafor, tak jejich užití, by ji patrně mohla přivést k odlišným závěrům, či spíše k formulaci jiného interpretačního pole a teoretického rámce.

Jakou hodnotu má tvrzení, že odhalování metafor v jazyce považujeme za přínosné pro lepší porozumění vztahu člověka a přírody (s. 86)? Nepochopíme tak daleko spíše úroveň autorů, kteří tyto metafory používají? Tyto metafory, jak autorka přesvědčivě ukazuje, lze pojednat jako domestikální tahy literatury, které nám žádné porozumění přírodě nepřinášejí (i když to autorka netvrdí), neboť ji ukazují jako určitou inscenaci smyslu, která je vlastní řeči, nikoli však zkušenosti.

Práce vypadá na první pohled slibně (solidní objem prostudované literatury k teorii metafory, zdařilé parafráze jednotlivých pozic), avšak při bližším ohledávání se dostaneme k problematickým místům, které se bohužel ukážou jako vlastní rys práce: a ten spočívá v jisté metaforičnosti, povšechnosti a hlavně také v náklonosti k velkému vyprávění. Autorka je schopná rekapitulovat jednotlivé pozice, z žurnalistických textů je s to vydělit metafory, které pak komentuje. Jak již je z předchozího komentáře zřejmé, její vlastní teoretizující výkon je poněkud slabší, což je patrné na slaběji zakotveném tématu. Proto se také potýká s velkým vyprávěním jako s jistou argumentativní platformou. Práci doporučuji k obhajobě s hodnocením velmi dobře.

Jakub Češka